

денции и пропустите кои ги спомнав, фактичкиот материјал не е за потценување и би можел да се ползува. Тоа е вредното што го внесол проф. Вакалопулос во ма-

кедонската историја макар и со прчка тенденција и со што верно ја обогатил македонската историја.

А. М.

К. Э. Кирова, ИТАЛЬЯНСКАЯ ЭКСПАНЗИЯ В ВОСТОЧНОМ СРЕДИЗЕМНОМОРЬЕ, „Наука“, Москва 1973, стр. 301.

До нас допре една мошне интересна книга која третира една проблематика кај нас не многу разработувана. Тоа е монографијата на К. Э. Кирова, Итальянская экспанзия в Восточном Средиземноморье (в начале XX в.), во издание на „Наука“ од Москва — Главната редакција за источна литература.

Очигледно е настојувањето на марксистички начин да се даде објаснување за италијанската експанзија во Источното Средоземноморие во почетокот на XX век.

Монографијата е поделена на уводен дел, десет поглавја, заклучок и забелешки.

Во почетокот, т.е. во уводниот дел се вели дека одделни обиди за проникнување на балканското крајбрежје на Јадранот се правеле уште во времето на Кавур и зачестиле по обединувањето на Италија.

Од 1896 година по разгромот на италијанската армија кај Адуа почнало т.н. мирно проникнување — идеолошко и економско во земјите на Источното Средоземноморие: Либија, Албанија, Црна Гора и земјите на Блискиот Исток. Ова дошло поради тоа што Италија немала сили за вооружено настапување. Во 1901 година италијанскиот министер за надворешни работи уверувал дека Италија не-

мала никакви настапувачки замисли. Ниту еден благоразумен Италијанец никогаш не ќе се согласи на какви и да било завојувања на Балканскиот Полуостров. Италијанската влада сакала само зачувување на статусквото. Но странските набљудувачи не верувале на таквите изјави. Авторот го цитира пишувањето од 1902 година на еден од соработниците на руското пратеништво во Рим „дека верувал во искреноста само условно. Во дадениот момент и во отсуство на подобро, достаточ-но било статус квото, такашто нејзините дипломати работаат на неговото зачувување... но кога гројето ќе узрело, тие ќе го изменат тонот“.

„Мирното проникнување“ готвело терен за идните завојувања. Тоа се покажало во 1911—1912 година кога Италија пристапила кон вооружено освојување на Либија, потоа во 1919—1920 година на Париската мировна конференција кога Италија барала да ѝ се предадат во својство на „воен трофеј“ оние реони на Јужна Анадолија во кои таа мирно проникнувала во приквечерината на Првата светска војна, или покасно, во годините на фашистичката диктатура кога е извршено анектирањето на Албанија.

Италијанската политика на „мирно проникнување“ авторот ја разгледува од два аспекти: надворешно-политички (во односите со големите сили) и внатрешно италијански. При тоа треба да се истакне дека Италија заостанувала во капиталистичкиот развоток и дека во другите капиталистички земји веќе се утврдил империјализмот. Во Италија тогаш само настапувал неговиот преоден период. Како и во секоја земја процесот на прераснување на „слободниот капитализам“ во империјализам така и во Италија имал ред особености. Аналогните процеси во земјите на класичниот развоток на империјализмот ги опишал В. И. Ленин во неговиот генијален труд Империјализмот, како највисок стадиум на капитализмот“.

Во првото поглавје „Некои прти на италијанската економика и идеологија во почетокот на XX век“ се зборува за индустријализацијата на земјата која брзо се развивала такашто некои историчари ја нарекле „индустриска револуција во Италија“.

Авторот посебно истакнува дека Италија во својата империјалистичка експанзија се базирала на „цивилизаторската функција“ која се обосновувала на расудувањата за величината и славата на стариот Рим (за чиј наследник се објавувала Италија), потоа, со цитати од Мацини и Гарибади, кои што се сосем погрешно пренесени и интерпретирани.

Во врска со територијалната експанзија на Италија се истакнува од авторот дека таа била должна да претходи на индустријската и трговската, а не обратно: со завојувањата на колониите требало допрва да се создадат

благопријатни услови и претпоставки за нејзината економска експанзија.

Во второто поглавје „Османската империја: Емиграција и трговија. Истанбул и Ерегли“ се истакнува дека основните реони на италијанската експанзија во првото десетолетие на XX век биле следните делови на Османската империја — Албанија, Либија, во помала степен Сирија и Палестина.

Карактеристичен феномен било дека значителен дел италијанските поданици во Турција не биле Италијанци по националност, Италијанската влада гледала во растот на италијанските колонии на истокот средство за закрепнување на своето влијание и земале во поданство многу лесно. Сред италијанските поданици во Турција биле мноштво левантински Евреи, Грци, Ерменци.

Понатаму, се зборува за тоа дека во почетокот на XX век италијанските воени бродови почнале често да се појавуваат во турските пристаништа и во случај на заплашување да ги подвргнуваат на бомбардирање, ако италијанските бараќа не биле задоволувани.

Во продолжението се истакнува значењето кое Италија му го давала на отворањето на поштенските кантонии во различни градови на Османската империја во почетокот на XX век.

Секако треба посебно да се истакне за италијанската индустријска експанзија во Турција за која придонесувала многу италијанската влада. Се набројуваат и основните индустријски стоки кои се извезувале од Италија во Турција.

Во третото поглавје „Борбата за протекторат над католиците“ се зборува за настојување на Италија да го одземе протекторатот на Франција над католиците во Сирија, Палестина и Мала Азија.

Во четвртото, петтото и шестото поглавје се зборува за тенденциите на Италија за експанзија во Либија, Додеканеските острови и Мала Азија.

Седмото поглавје носи наслов „Албанија (1897—1912)“. Во него, покрај другото, се зборува за проектот за пробивање на железничкиот пат „Валона — Битола“ или „Драч — Битола“ кој би го соединило албанското приморје со Македонија, а преку македонската железничка мрежа со Цариград и другите важни пунќтови на Балскиот исток. Мнозина во Италија сметале дека горенаведениот железнички пат би им позволила на италијанските капиталисти да го преземат во свои раце трговскиот монопол и во Македонија и во Албанија. Но Титони велел дека проектот за железничкиот пат „Валона — Битола“ бил пат за парламентарни дискусии. К. Кирова посебно нагласува дека „со посредство на железничките патници се зазеле позиции за натамошно зафаќање и се воспоставуваат зони на влијание во кои при извесни услови под предлог за заштита на сопствените интереси можеат да се испрваат војници“.

Осмото поглавје носи наслов „Албанија (1913—1914)“. Во него се зборува за создавањето на автономната албанска држава на Лондонската конференција во декември 1912 година каде се прекројувала картата на Балканскиот Полуостров. Гарант на нејзината

независност со почитување сепак на „посебните интереси во Албанија на Австро-Унгарија и Италија“ истапиле сите шест големи држави. Потоа се зборува за ситуацијата во Албанија во 1913—1914.

Во деветтото поглавје, кое го носи насловот „Црна Гора“, се зборува за политиката на Италија спрема Црна Гора како во доменот на стопанските така и на политичките односи.

Овдека се зборува и за ситуацијата во Македонија од гледна точка на италијанската политика. Веќе во 1902 година италијанската влада била загрижена од признаците на узреаното востание во Македонија. Потоа се зборува за избувнување на Илинденското востание во 1903 година, неговото задушување од страна на турските војски, за програмите на „македонските реформи“ разработени од Русија и Австро-Унгарија.

Авторот вели дека „Италија немала специјални интереси во Македонија, но нејзината територија се граничела со Албанија и тоа било доволно италијанските дипломати со напрегнато внимание да го следат поведението во Македонија на другите држави. Таа се планела дека со реформите се кроела поделба на територијата на Македонија на сфери на влијанија и дека Италија ќе останела настрана. Италијанските дипломати до некоја степен успеале да го интернационализираат македонското прашање (кое, впрочем, то сакале исто така Франција и Англија). Потоа се зборува за активното учество на италијанските офицери во организацијата во Македонија на турската жандармерија, предназначена, според

зборовите на авторката, за задушвање на народното движење на чие чело стоел италијанскиот генерал Де Џорџис.

Десеттото поглавје носи наслов „Дунавско-Јадранскиот железнички пат“ за чија изградба Италија покажала голем интерес, но тоа не се реализирало.

Во заклучокот се вели дека „Италија во почетокот на XX век не била готова за прекројување на картата на Источното Средо-

земноморие. Оттука стремежот на италијанскиот владеечки врв за зачувување на Балканот и на Блискиот Исток мирот и статус квото“.

Монографијата на К. Э. Кирова поради ваквата содржина, која ние кратко ја изнесовме, има посебна вредност, бидејќи на еден пристапен начин ја презентира политиката на Италија спрема земјите на Источното средоземноморие.

К. С.

П. А. Чихачев, ВЕЛИКИЕ ДЕРЖАВЫ И ВОСТОЧНЫЙ ВОПРОС, „Наука“, Москва 1970, 224.

До нас допре една мошне интересна книга, која третира една проблематика кај нас прилично разработувана. Тоа е зборникот на статии на П. А. Чихачев, ВЕЛИКИЕ ДЕРЖАВЫ И ВОСТОЧНЫЙ ВОПРОС, во издание на „Наука“ од Москва — Главната редакција за Источната литература. Составувачот, автор на предговорот и забелешките е В. В. Цыбульский. Преводот од француски и германски е извршен под редакција на С. Н. Воробьев.

Во зборникот се вклучени ред историско-политички статии на рускиот научник-ориенталист П. А. Чихачев. Секоја статија го осветлува овој или оној аспект на источното прашање, т.е. положбата на Османската империја и борбата на големите европски држави — Русија, Англија, Франција и Австрија за господство во реонот на Блискиот Исток спроти, во времето и по Кримската војна (1853—1856 г).

Инаку треба да се напомене исто така дека овој зборник на статии составувачот го посветил

на 200-годишнината од денот на раѓањето на видниот германски природоиспитувач и патешественик А. Хумболт (1769—1859).

Зборникот е поделен на уводен дел, шест поглавја, прилог и забелешки.

Во почетокот, т.е. во уводниот дел, се вели дека предложениот на внимание на читателите зборник „Големите држави и Источното прашање“ вклучува само мал дел од литературното наследство на рускиот научник-ориенталист Петар Александрович Чихачев, кој повеќе од 20 години патувал по Османската империја.

Авторот на предговорот В. В. Цыбульский посебно нагласува дека не само во XIX век туку можеби, и во сета историја на иследувањето на Османска Турција и особено Мала Азија тешко е да се најде човек, кој толку патувал по таа тогаш небезопасна земја за европскиот, а уште повеќе за рускиот научник и внесол толку голем придонес во изучувањето на природата, етнографијата, географските, социјално-економските и